

УДК: 378:[37.013+37.02](045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-462-479](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-462-479)

Артемьєва Інна Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, тел.: (098) 080-29-59, <https://orcid.org/0000-0003-3628-4802>

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ ОСОБИСТІСНО- ЗОРІЄНТОВАНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. Практика особистісно-зорієнтованої освіти в межах організації освітнього процесу в закладі вищої освіти є однією з найважливіших умов формування професійного становлення сучасного майбутнього фахівця. Гуманістична парадигма системи вищої освіти передбачає заснування на концепції особистісно-зорієнтованої взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти». Гуманізація, або «олюднення», освітнього процесу означає таке співвідношення, в якому особистість здобувача вищої освіти перебуває в центрі освітнього процесу, а власне процес є засобом актуалізації потенціалу особистості студента. Імплементация гуманоцентризму в освітній процес вимагає, перш за все, опору на методи особистісно-зорієнтованої взаємодії між педагогом та здобувачем вищої освіти, в яких враховується своєрідність особистості студента, формується ціннісне ставлення до нього як до суб'єкта спільної діяльності в оптимальному процесі досягнення мети – передачі учнівській молоді соціального, трудового, пізнавального, художнього та іншого досвіду поколінь.

У статті особистісно-зорієнтована педагогічна взаємодія в системі «педагог–здобувач вищої освіти» розглядається як патерн відносин, який забезпечує розвиток та саморозвиток особистості студента на основі виявлення його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання. Теоретично доведено, що співробітництво в форматі «педагог–здобувач вищої освіти» є одним із провідних способів реалізації особистісно-зорієнтованої взаємодії між педагогом та студентом в освітньому процесі.

У свою чергу, співробітництво в форматі «педагог–здобувач вищої освіти» визначається як засіб організації педагогічної взаємодії, що побудована на демократичних принципах та зорієнтована на досягнення свідомих, особистісно значущих цілей як студентом (студентами), так і педагогом. З'ясовано, що така педагогічна взаємодія базується на принципах діалогу та проблематизації.

У межах дослідження в якості методів запровадження особистісно-зорієнтованої педагогічної взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» в освітній процес закладу вищої освіти розглядається інструментарій реалізації принципів співробітництва в форматі «педагог–здобувач вищої освіти».

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія, особистісно-зорієнтована педагогічна взаємодія, співробітництво, педагог, здобувач вищої освіти.

Artemieva Inna Serhiivna PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy, The state institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, tel.: (098) 080-29-59, <https://orcid.org/0000-0003-3628-4802>

DIDACTIC PRINCIPLES OF PEDAGOGY OF PERSONALITY-ORIENTED INTERACTION

Abstract. The practice of personality-oriented education within the framework of the organisation of the educational process in a higher education institution is one of the most important conditions for the formation of the professional development of a modern future specialist. The humanistic paradigm of the higher education system is based on the concept of personality-oriented interaction in the system «teacher–student of higher education». Humanisation, or «humanisation», of the educational process means a relationship in which the personality of the student is at the centre of the educational process, and the process itself is a means of actualising the potential of the student's personality. The implementation of human centricism in the educational process requires, first of all, reliance on methods of personality-oriented interaction between the teacher and the student, which take into account the originality of the student's personality, form a value attitude towards him/her as a subject of joint activity in the optimal process of achieving the goal of transferring social, labour, cognitive, artistic and other experience of generations to students.

The article considers the personality-oriented pedagogical interaction in the system «teacher–student of higher education» as a pattern of relations that ensures the development and self-development of the student's personality on the basis of identifying his or her individual characteristics as a subject of cognition. It is theoretically proved that cooperation in the format of «teacher–student of higher education» is one of the leading ways to implement personality-oriented interaction between teacher and student in the educational process.

In turn, cooperation in the format of «teacher–student of higher education» is defined as a means of organising pedagogical interaction, which is based on

democratic principles and is focused on achieving conscious, personally significant goals by both student(s) and teacher. It is found that such pedagogical interaction is based on the principles of dialogue and problematisation.

The study considers the tools for implementing the principles of cooperation in the «teacher–student of higher education» system in the educational process of a higher education institution as methods of introducing personality-oriented pedagogical interaction in the «teacher–student of higher education» format.

Keywords: interaction, pedagogical interaction, personality-oriented pedagogical interaction, cooperation, teacher, higher education student.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці визначається високою затребуваністю у висококваліфікованих фахівцях, які здатні самостійно приймати компетентні професійні рішення. Цей попит формується безпосередньо роботодавцями, зацікавленими в наявності в потенційного працівника певного набору професійних якостей, які посприяють розвитку конкурентного потенціалу інституції. У зв'язку з цим висувуються нові вимоги до організації освітнього процесу здобувачів вищої освіти, відмінного від загальноприйнятого класичного підходу. Ще деякий час тому вітчизняна система вищої освіти ґрунтувалася на непорушних постулатах та стереотипах, що характеризуються знеособленістю студентів, тобто відсутністю індивідуального підходу до здобувачів вищої освіти. За таких умов упродовж навчання студент виступає як пасивний слухач, зрідка виявляє ініціативу, практично не приймає участі в обговореннях тощо. Весь процес освіти – рутинна, нудна «робота» як для здобувачів вищої освіти, так і для викладачів, які мало контактують один з одним під час проведення занять. Зазначене призвело до того, що протягом останніх років особистісно-зорієнтований підхід стрімко завойовує освітній простір нашої країни. Особистісно-зорієнтований підхід в освіті потребує застосування таких технологічних стратегій, які дозволять поставити особистість студента в центр освітнього процесу, перетворити його об'єктну позицію в суб'єктну. Це не означає, що педагог втратив свої основні професійні функції або свою основну роль – «вести за собою» здобувачів вищої освіти, змінилося лише уявлення про характер педагогічної взаємодії в освітньому процесі обох взаємодіючих сторін, який визначається пріоритетністю суб'єкт-суб'єктних, рівноправних, гуманних відносин над суб'єкт-об'єктними, субординованими, функціонально-рольовими. Результатом освіти, що базується на особистісно-зорієнтованому підході, стають сформовані в студентів професійні якості, які забезпечать їм затребуваність на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба сучасного суспільства в активних, самостійних людях визначає пріоритет упровадження особистісно-зорієнтованого підходу до сфери вищої освіти серед інших освітніх концепцій, який на чільне місце ставить самотуність студента, його самоцінність, суб'єктивність процесу навчання. В науково-педагогічних дослідженнях, що присвячені висвітленню питань такого характеру (В. Бондаренко, О. Дубасенюк, І. Мазайкіна, Н. Поліщук, Г. Подлесна, Л. Приблуда, Н. Ромашева, С. Фіялка та ін.), особистісно-зорієнтована освіта протиставляється традиційній, спрямованій на навчання людини, яка розглядається як набір певних соціальних функцій та «реалізатор» певних моделей поведінки, зафіксованих у соціальному замовленні до системи вищої професійної освіти. Особистісно-зорієнтована освіта, це не просто врахування особливостей суб'єкта навчання, це інша методологія організації умов навчання, яка передбачає не «врахування», а «залучення» його власно-особистісних функцій або авокація його суб'єктивного досвіду.

Мета статті полягає у встановленні сутності особистісно-зорієнтованої педагогічної взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» та висвітленні методів запровадження цієї взаємодії до освітнього процесу закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Специфіка освітнього процесу в закладі вищої освіти визначається змістовною стороною професійно-педагогічної діяльності, що містить у собі елементи взаємодії між людиною, яка вже володіє суспільно-історичним досвідом, культурою, та людиною, яка сприймає цей досвід, опановує культурні цінності, накопичені людством. Найважливішою особливістю сучасної професійно-педагогічної діяльності є процес особистісно-зорієнтованої педагогічної взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» та взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу.

Перш, ніж розпочати вивчення специфіки та сутності ключового поняття нашого дослідження «особистісно-зорієнтована педагогічна взаємодія в системі «педагог–здобувач вищої освіти», дослідимо квінтесенцію понять «взаємодія» та «педагогічна взаємодія».

Вивчення академічних трактатів довело, що явище взаємодії визначається універсальним характером, воно належить до такого типу зв'язків, які поєднують явища та предмети навколишнього середовища та виявляються на всіх рівнях організації матерії.

Так, у сфері неорганічної природи існують механічні, фізичні та хімічні зв'язки, засновані на взаємодії різних полів або частинок. Панорама сучасного природознавства наголошує на тому, що будь-яка взаємодія пов'язана з матеріальними полями та супроводжується перенесенням

матерії, руху та інформації [9]. Наукова фізика виокремлює чотири основні типи взаємодії: гравітаційне, електромагнітне, сильне та слабе (розпадне) [6]. Біологія, як наука, досліджує взаємодії на молекулярному, організмовому, популяційному, видовому, біоценозному рівнях [34].

Як свідчать результати вивчення наукових праць М. Єспахіної [13], С. Кожушко [17; 18], І. Козубовської [19], Н. Коломієць [20] та ін., особливе місце взаємодія як явище, і як поняття займає в комплексі суспільних гуманітарних наук, пов'язаних з соціальними процесами, що відбуваються в людському суспільстві: соціологія, психологія, педагогіка. Зміст категорії взаємодії залежить від специфіки предметів та явищ, властивих кожній із сфер:

- у соціальній сфері описуються об'єктивні закони взаємопроникнення соціальних явищ: взаємодія мов, національних літератур, культур тощо;
- у психологічній – вивчаються закономірності процесів міжособистісних впливів суб'єктів один на одного в процесі спільної діяльності;
- у педагогічній – розглядаються сутність, закономірності, принципи, зміст, форми, методи, прийоми та умови взаємодії різних суб'єктів та елементів, що становлять основу освітнього процесу.

Кожна сфера взаємодії визначає ту чи іншу форму: в соціальній сфері взаємодія постає як взаємний зв'язок різних явищ; у психології ефективність взаємодії виявляється в узгодженості дій партнерів, на рівні розвитку певної групи; в педагогіці взаємодія реалізується і як зв'язок, і як узгодженість дій, і як професійна якість педагога, і як соціальна навичка, якою має опанувати особа, яка навчається [13; 17; 18; 19; 20].

Отже, явища взаємодії це загальнонаукова категорія та являє собою об'єктивну, універсальну, активну форму руху та розвитку, вона визначає існування та структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Загальнонаукова категорія «взаємодія» має певні ареали функціонування: в фізиці, біології, хімії та ін. Проте, категорія взаємодія особливе місце займає в соціальних науках, та зокрема в педагогіці.

Діапазон педагогічних взаємодій практично безмежний, оскільки вбирає все те, що стосується процесів освіти, навчання, виховання, формування колективу, управління освітою, державної політики освіти тощо. Але пріоритет все ж віддається сфері людських взаємин.

Звернемося до трактування власне словосполучення «педагогічна взаємодія». Прикметник «педагогічна» центрує увагу на дослідницькому полі – саме педагогічна наука та практика позначають, у даному випадку, сферу втілення того явища, яке позначено іменником «взаємодія».

Слово «взаємодія» складається з двох коренів – «взаєм–» і «дія–». Лексема «взаємний» в Тлумачному словнику української мови визна-

чається як обопільний, що стосується обох сторін [38]. Варто зробити таке застереження, що в педагогічній взаємодії передбачається участь різних сторін, але це зовсім не означає, що цих сторін може бути лише дві (як на це вказує визначення «обопільний»). Залежно від конкретної ситуації кількість сторін може бути різною, в тому числі такою, що виходить за межі двобічних контактів.

Згідно Тлумачного словника української мови лексема «дія» має різні значення, а саме: 1) прояв якоїсь енергії, діяльності, а також власне сила, діяльність, функціонування чогось (привести в дію, продовжити дію договору тощо); 2) результат прояву діяльності чогось, вплив (дія ліків); 3) вчинки, поведінка (самовільні дії); 4) події, про які йдеться (дія відбувається в XIX столітті); 5) частина драматичного твору (драма на дві дії); 6) основний вид математичного обчислення (чотири дії арифметики) [39]. Слід зазначити, що педагогічній взаємодії в деякій мірі притаманні окреслені значення: вона супроводжується певною енергією, яка проявляється з боку учасників цієї взаємодії.

Отже, педагогічна взаємодія – це різнобічне явище, яке передбачає контакт у діаді (два учасники, прямо або опосередковано залучені до освітнього процесу), тріаді (та далі за збільшенням кількості учасників, групі, як сукупному суб'єкті, що відрізняється за складом, характером діяльності, що виконується). Крім того, педагогічна взаємодія містить у собі складний взаємозв'язок суспільних явищ – системи освіти, суспільства, соціального замовлення тощо. Педагогічна взаємодія визначається взаємовпливами та впливами всіх учасників освітнього процесу, що відбивається у їх вчинках та складається в значні події та традиції.

Аналіз наукової літератури (І. Андрощук [1], О. Жданова-Неділько [14], Н. Коломієць [20], О. Почуєва [28] та ін.) дозволив виявити наступні підходи щодо розуміння сутності педагогічної взаємодії. На думку вчених, педагогічна взаємодія – це:

- детермінований освітньою ситуацією особливий зв'язок суб'єктів освіти, що характеризується наявністю певних цілей, взаємозумовленістю, регламентованістю, чітким рольовим розподілом, що призводить до кількісних чи якісних змін;
- двобічний процес – навчання та викладання, варіант взаємозв'язку суб'єктів педагогічного процесу;
- безпосередній чи опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість та зв'язок;
- завжди особистісно перетворююча взаємодія, що виявляється або в оптимізації, стимулюванні, корекції, забезпеченні розвитку особистості, або в стримуванні та утрудненні процесу розвитку особистості; це особис-

тісно-детермінований процес, який відбиває ті чи інші особистісні переваги педагога.

Узагальнення вище викладеного свідчить про те, що загалом педагогічна взаємодія – це особливий вид діяльності педагога, його делікатний дотик до особистості свого підопічного, спрямоване на розширення його потенційних можливостей бути та ставати суб'єктом діяльності та власного життя. Взаємодія педагогів і тих, хто навчається, в освітньому процесі являє собою систему взаємообумовлених контактів у єдності соціальних, педагогічних і психологічних зв'язків, де соціальна сторона визначає результат педагогічної взаємодії, психологічна – забезпечує механізм її здійснення, а педагогічна – створює ту сферу, в межах якої стає необхідним і можливим сам процес організації педагогічної взаємодії.

Протягом останнього часу вітчизняна освітня система зазнає серйозних змін: поява нових освітніх програм, запровадження в практику освіти компетентнісного підходу, збільшення годин самостійної роботи проти аудиторного навантаження тощо. Зміни, що відбуваються в освітній сфері не змінюють суті освітнього процесу: педагог навчає, студент – набуває знань, умінь та навичок. Якість освітнього процесу в закладі вищої освіти значною мірою визначається ефективністю взаємодії педагога та здобувача вищої освіти, отже від цього залежить рівень підготовки майбутнього фахівця, його професійні навички.

Під педагогічною взаємодією в системі «педагог–здобувач вищої освіти» в науково-педагогічній літературі розуміється система взаємних впливів суб'єктів, які залучені до спільної діяльності з метою здобуття вищої професійної освіти (О. Внукова [8], Н. Золотухіна [15], О. Почуєва [28] та ін.).

У результаті обробки консеквенцій вивчення наукових розвідок таких дослідників, як: О. Внукова [8], Н. Золотухіна [15], А. Молчанова [24], О. Почуєва [28] та ін., які присвятили свої дослідження вивченню особливостей педагогічної взаємодії «педагог–здобувач вищої освіти» з'ясовано, що така система взаємодії одночасно виступає, як:

- особливий тип зв'язків, відносин, що характеризує процеси взаємної реторсії викладачів і студентів один на одного, взаємного впливу та змін;
- процес їх діяльнісного та особистісного обмінів, у результаті чого відбувається їх взаємне збагачення та перетворення;
- специфічна форма організації їх діяльності, яка передбачає об'єднання зусиль у впливі на загальний предмет діяльності.

На підставі вищевикладеного та аналізу результатів штудування обширу наукової літератури (Т. Борова [5], О. Внукова [8], Н. Золотухіна [15],

А. Молчанова [24], О. Почуєва [28], В. Сгадова [35], Н. Федорова [40] та ін.) встановлено, що педагогічна взаємодія в системі «педагог–здобувач вищої освіти» – це цілісність, яка виступає одночасно як єдність протилежних типів взаємозв'язку (суб'єкт–суб'єктного, суб'єкт–об'єктного), протилежних типів змісту обміну (морального та практичного), протилежних способів обміну (діяльність і спілкування). Кожна з «площин» розгляду взаємодії («тип взаємозв'язку», «тип змісту обміну», «спосіб обміну») створює певний «простір» для відповідних протилежностей, а перетин «площин» – «простір можливостей» для взаємодії педагогів і здобувачів вищої освіти. Будь-яка з варіацій взаємодії педагогів і здобувачів вищої освіти здійснює певний вплив на розвиток освітньої системи та її суб'єктів, проте ні один з них окремо не здатний цілком забезпечити цього. У зв'язку з цим при конструюванні взаємодії педагогів і здобувачів вищої освіти в кожному конкретному випадку слід обирати оптимальні її варіанти із «простору» можливих. Вибір того чи іншого варіантів має визначатися логікою розвитку освітньої системи та особистісного розвитку педагогів і здобувачів вищої освіти; метою системи, для реалізації якої вона створена, та реальним рівнем її досягнень; попереднім досвідом взаємодії, особистісними особливостями педагогів і здобувачів вищої освіти.

Оскільки вагомим фактором розвитку сучасної вищої освіти крім фахової підготовки майбутнього спеціаліста стає формування таких особистісних якостей, як: самостійність, здатність до прийняття відповідальних рішень, творчий підхід до будь-якої діяльності, прагнення до самоосвіти, комунікабельність, здатність до партнерства, соціальна та професійна відповідальність тощо, в практику закладів вищої освіти масштабно впроваджується особистісно-зорієнтована освіта, яка найбільшою мірою задовольняє гуманістичні цілі становлення майбутнього фахівця (за І. Мазайкіною [22], Г. Подлесною [26], Л. Приблудою [29]).

Вивчення низки досліджень (В. Бондаренко [3], О. Дубасенюк [12], Н. Поліщук [27], Н. Ромашева [32], С. Фіялка [41] та ін.) довело, що в науково-педагогічній літературі особистісно-зорієнтована вища освіта розглядається як навчання суб'єкта, максимально звернене до індивідуального досвіду студента, його потреби в самоорганізації, самовизначенні та саморозвитку на основі взаємодії педагога та здобувача вищої освіти. Особистісно-зорієнтована вища освіта передбачає професійний розвиток студента в освітніх умовах закладу вищої освіти з метою набуття ним не лише комплексу необхідних знань, умінь та навичок, а й професійного досвіду, що презумптує становлення його як фахівця, здатного до самовизначення, самоорганізації та подальшої самоосвіти на основі рівноправної взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Реалізація парадигми

такого персоніфікованого підходу до побудови освітнього процесу в закладі вищої освіти, на думку Г. Шишкіна [43], потребує організації особистісно-зорієнтованої взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти», яка визнає студента як основного суб'єкта освітнього процесу, значним чином проєктує розвиток і саморозвиток, самоствердження, самореалізацію особистості алумену.

Узагальнення результатів вивчення наукових праць таких авторів, як: Б. Грудинін [11], Ю. Руденко [33], Н. Чаюн [42], Г. Шишкін [43] та ін., надало змогу розглядати особистісно-зорієнтовану педагогічну взаємодію в системі «педагог–здобувач вищої освіти» як патерн відносин, який забезпечує розвиток та саморозвиток особистості студента на основі виявлення його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання. При цьому взаємодія сторін – ні є цільовою настановою, а є найважливішим засобом, способом успішного розв'язання поставлених освітніх завдань. Мета такої взаємодії спрямована на створення сприятливих умов для професійної підготовки майбутнього фахівця, сприяння його особистісному розвитку, формуванню моральних орієнтацій, самовизначення тощо. До основних характеристик особистісно-зорієнтованої взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» належать: взаєморозуміння, взаємовплив, сумісність, взаємовідносини.

Спираючись на дослідження О. Березюк [2], М. Гриньової [10], Г. Подлесної [26] зробили висновок про те, що одним із найефективніших способів втілення особистісно-зорієнтованої взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» є співробітництво в форматі «педагог–здобувач вищої освіти», яке передбачає всебічну взаємодію педагога з тим, хто навчається, в тому числі надання знань, умінь та досвіду за допомогою довірливого неформального спілкування, яке базується на принципах паритету, та емоційного зв'язку учасників взаємодії, що сприяє прискоренню процесу передачі соціального досвіду, швидкому розвитку компетентностей та становленню повноцінної особистості студента.

Поняття «співробітництво» відбиває одне з найважливіших понять сучасної гуманістично-зорієнтованої педагогіки. За результатами вивчення наукових наробок О. Васильковського [7], В. Молоченко [23] співробітництво – це взаємодія праці людей, що діють разом, тобто їх спільна діяльність. Суть співробітництва полягає в тому, що всі партнери по взаємодії підтримують один одного, активно сприяють досягненню індивідуальних цілей кожного та єдиних цілей спільної діяльності дотримуючись зразкового паритету. Співробітництву притаманні ціннісна, мотиваційна, а в деяких випадках і емоційна та поведінкова єдність, групова згуртованість учасників спільної діяльності, почуття солідарності, постійна та всебічна взаємодопомога, колективістська спрямованість взаємодіючих сторін.

У сфері педагогіки під співробітництвом розуміється гуманістична ідея спільної діяльності підростаючого покоління та педагогів, скріпленої взаєморозумінням, проникненням у духовний світ один одного, колективним аналізом ходу та результатів цієї діяльності [36]. Стратегія співробітництва передбачає, що в якості центральної фігури освітнього процесу виступає особа, яка навчається, становленню та розвитку якої цілеспрямовано допомагає педагог з урахуванням її прагнень, нахилів та здібностей. Такий підхід презумтує, що педагог ставить того, хто навчається, не в позицію об'єкта, яким він управляє, а в позицію рівноправного суб'єкта навчання, створюючи умови щодо його творчої самореалізації, тобто за такою політикою педагог та особа, яка навчається, виступають рівноправними суб'єктами сумісної діяльності, що виражається в зміні їх ціннісних орієнтацій, цілей діяльності та власне взаємодії. При цьому з-поміж них виникають конкретні відносини, встановлюються як нормативні, так і особистісні контакти, здійснюється координація. Врахування рівноправної ролі педагогів і тих, хто навчається, надають освітньому процесу світоглядне, морально-етичне та гуманістичне значення.

Отже, з вище викладеного впливає, що співробітництво в форматі «педагог–здобувач вищої освіти» – це засіб організації педагогічної взаємодії, що побудована на демократичних принципах та зорієнтована на досягнення свідомих, особистісно значущих цілей як студентом (студентами), так і педагогом. За В. Зликовою [30], Л. Романковою [31] основними принципами, на базі яких розгортається така педагогічна взаємодія, є принципи діалогу та проблематизації.

Відтак, педагогічна взаємодія, що ґрунтується на принципі діалогу стимулює організацію особистісно-рівноправної комунікації педагога та здобувачів вищої освіти, співробітництва суб'єктів освітнього процесу. Така взаємодія допомагає «відчувати партнера», краще дізнатися, зрозуміти та подумки прийняти його позицію, дійти згоди. Принцип діалогу в освітньому процесі закладу вищої освіти реалізується за допомогою діалогових методів навчання, які передбачають активну взаємодію та стійкий зворотний зв'язок між тим, хто транслює знання та тим, хто їх сприймає [30; 31]. Принцип діалогу в освітньому процесі закладу вищої освіти може бути реалізований за допомогою активних та інтерактивних методів навчання, які є діалогічними за своєю природою («мозковий штурм», міні-лекція, інтерв'ю, зворотній зв'язок, інтелектуальна розминка, бесіда, діалог, диспут, дискусія, круглий стіл, розвиваючий діалог, кейс-метод, ділова гра тощо) [21; 25; 37].

Педагогічна взаємодія, основу якої складає принцип проблематизації, сприяє зміні ролей та функцій педагога та студентів в освітньому процесі.

Наприклад, педагог не виховує і не викладає, проте стимулює активність студентів, створює умови для їх особистісного зростання [30; 31]. До основних інструментів запровадження принципу проблематизації в освітній процес закладу вищої освіти належать: проблемні завдання, проблематизовані навчальні тексти, кейс-методи, метод проєктування, інтерактивні методи навчання (ділові ігри, «мозковий штурм», професійно-рольове моделювання, ігрове проєктування, аналіз конкретних проблемних ситуацій та ін.) тощо [4; 16; 37].

Висновки. Таким чином, особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія між педагогом та студентом – це цілісність, що спрямована на встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин, синергетики та підтримки один одного. Вона одночасно виступає в якості особливого тип зв'язків, відносин, що характеризує процеси взаємного впливу та зміни; процес їх діяльнісного та особистісного обмінів, внаслідок чого відбувається їх взаємне збагачення та перетворення. До методів запровадження окресленої взаємодії відносимо інструментарій реалізації принципів діалогу та проблематизації, на яких ґрунтується співробітництво в форматі «педагог–здобувач вищої освіти», як одного з базових способів втілення цієї взаємодії в освітній процес закладу вищої освіти, а саме: активні та інтерактивні методи навчання, проблемні завдання, проблематизовані навчальні тексти, кейс-методи, метод проєктування тощо.

Перспектива подальших розвідок полягає в розробці технології реалізації особистісно-зорієнтованої взаємодії в системі «педагог–здобувач вищої освіти» в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Література:

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 15–19.
2. Березюк О. С. Методи організації особистісно орієнтованого навчання в освітньому середовищі. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир, 2012. С. 346–360.
3. Бондаренко В. В., Черкашина Ж. В. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу у професійній підготовці інженерів-педагогів у технічних ЗВО. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Т. 1, Вип. 65. С. 125–128.
4. Бондаренко Н. В. Методи навчання у контексті проблематизації мовної освіти. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729893/1/BNV%202021%20%28anot%29.pdf> (дата звернення: 19.12.2024).
5. Борова Т. А., Гончар О. В. Особливості взаємодії викладачів та студентів у навчальному процесі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 176–181.
6. Брагінець В. П., Подласова С. О., Сергієнко В. П. Лекції з курсу загальної фізики. Механіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2010. 170 с.
7. Васильковський О. Т. Механізми взаємодії органів публічного управління з громадськістю: дис. ... д-ра філософії: 281. Харків, 2024. 254 с.

8. Внукова О. М., Петрук Н. П. Вплив та способи педагогічної взаємодії на ефективність навчально-виховного процесу у ВНЗ. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5054/1/20160428-29_TEZY_V3_P357.pdf (дата звернення: 15.12.2024).

9. Голуб В. М., Голуб Н. П. Основи природознавства : навч. посіб. для студ. ф-тів почат. та дошк. освіти вищ. навч. закл. 2-ге вид., перероб. та доп. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 453 с.

10. Гриньова М. В. Особистісно орієнтована технологія навчання та виховання. *Інтернет-методрада як інструмент відкритого ефективного співробітництва з проблем методика викладання у ВНЗ I-II рівнів акредитації*. 2015. С. 1–17.

11. Грудинін Б. О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 5(39). С. 245–255.

12. Дубасенюк О. Технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 55–59.

13. Єпіхіна М. А. Дефініційний аналіз поняття «взаємодія» у філософському та соціологічному вимірі. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 48. С. 53–63.

14. Жданова-Неділько О. Взаємодія як ключове поняття педагогічного процесу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 127–133.

15. Золотухіна Н. В., Дуднік Г. В. Навчально-педагогічна взаємодія у професійній освіті. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. Т. 2, № 67. С. 19–23.

16. Каракатсаніс Т. В. Сучасні методи проблематизації як засіб розвитку креативності майбутніх учителів початкових класів. URL : https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/karakatsanis_t.v..pdf (дата звернення: 20.12.2024).

17. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону : політологія, психологія, комунікація*. 2013. № 4. С. 261–267.

18. Кожушко С. П. Професійна взаємодія та її характеристики. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 247–252.

19. Козубовська І., Розлуцька Г., Савко О. Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід : методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2021. 28 с.

20. Коломієць Н. Теоретичний аналіз поняття «взаємодія». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2018. Вип. 58. С. 112–119.

21. Ляпунова В. Використання діалогічних методів навчання у підготовці майбутніх вихователів до формування толерантності дітей дошкільного віку. URL : <http://dspace.rnpri.edu.ua/bitstream/123456789/7602/1/Lyapunova.pdf> (дата звернення: 20.12.2024).

22. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту». *Імплементація закону України «Про вищу освіту» як складова академічної автономії* : матеріали навч.-метод. конф. ВНМУ, м. Вінниця, 17 лют. 2016 р. / Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова. Вінниця, 2016. С. 92–94.

23. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 25 с.

24. Молчанова А. Організаційні засади педагогічної взаємодії викладача професійного навчального закладу з суб'єктами освітнього середовища. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

25. Оніщенко Т. Є., Рябоконт О. В., Хелемендик А. Б., Савельєв В. Г., Глактіонов А. Г. Використання інтерактивних методів навчання у формуванні професійних компетентностей у студентів вищих навчальних закладів. URL : <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/18757/1/356-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-356-1-10-20230310.pdf> (дата звернення: 20.12.2024).

26. Подлесна Г. В., Ільченко А. М. Шляхи реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання в процесі формування особистості здобувача вищої освіти. *Директор школи, ліцею, гімназії. Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору»*. 2018. Кн. 2, Т. 1(79), № 6. С. 389–400.

27. Поліщук Н. В. Особистісно орієнтований підхід у процесі підготовки майбутніх вчителів технологій: сучасний стан й особливості впровадження. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 47. С. 205–209.

28. Почуєва О. Механізми організації педагогічної взаємодії зі студентами закладів вищої освіти. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 11(21). URL : <file:///C:/Users/38098/Downloads/391-Article%20Text-810-1-10-20210915.pdf> (дата звернення: 22.11.2024).

29. Приблуда Л. Особистісно-орієнтоване навчання у ВНЗ як запорука підготовки високоосвічених фахівців. *Педагогічні інновації в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти* : матеріали ювілейної Всеукр. (заочної) наук.-практ. конф., присвяченій 100-річчю Київського кооперативного інституту бізнесу і права. м. Київ, 20 берез. 2020 р. Київ, 2020. С. 22–23.

30. Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід : монографія / за ред. В. Л. Зливкова, С. О. Лукомської. Київ: 2019. 259 с.

31. Романкова Л. Педагогічна взаємодія в процесі виховання майбутніх фахівців. *Нова парадигма*. 2017. Вип. 131. С. 95–109.

32. Ромашева Н. В. Особистісно орієнтована освіта в підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки*. 2010. № 56. С. 357–361.

33. Руденко Ю. Роль особистісно орієнтованого навчання в процесі формування готовності до особистісного самовизначення майбутнього соціального педагога. *Наукові записки КДПУ. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. Вип. 120. С. 286–293.

34. Русін І. Основи біології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ФОП Афонін А.О., 2016. 310 с.

35. Сгадова В. В. Характеристика педагогічної взаємодії викладача та студентів. URL : <file:///C:/Users/38098/Downloads/750-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1169-1-10-20200225.pdf> (дата звернення: 27.11.2024).

36. Слободян Г. М. Місце та роль педагогіки співробітництва у навчальному процесі. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи* : зб. наук. праць учас. міжн. наук.-практ. конф., м. Коломия, 30 лист. 2018 р. / за заг. ред. О. І. Поясик та ін. Івано-Франківськ, 2018. С. 15–18.

37. Стрілець-Бабенко О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до міжособистісної взаємодії. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. № 207. С. 319–323.

38. Тлумачний словник української мови. URL : <https://tsum.wdbk.org/%D0%B2/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9> (дата звернення: 27.11.2024).

39. Тлумачний словник української мови. URL : <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%94%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 27.11.2024).

40. Федорова Н. В. Рівні гуманістичної взаємодії студентів з викладачами в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 65. С. 374–380.

41. Фіялка С. Б., Гончарук Т. Г. Особистісно орієнтований підхід під час підготовки студентів спеціалізації «Видавнича справа та редагування». *Обрії друкарства*. 2023. № 1(13). С. 36–50.

42. Чаюн Н. С., Фенканін О. А. Особистісно-орієнтовані технології навчання та специфіка їх реалізації і музичних вищих освітніх закладах. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2018. Вип. 49. С. 203–213.

43. Шишкін Г. О. Особистісно-орієнтоване навчання майбутніх учителів технології. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 40. С. 292–297.

References:

1. Androshchuk, I.V. (2013). Vzaiemodiiia yak pedahohichna katehoriia [Interaction as a pedagogical category]. *Pedahohichni dyskurs – Pedagogical discourse*, 14, 15–19 [in Ukrainian].

2. Bereziuk, O.S. (2012). Metody orhanizatsii osobystisno oriientovanoho navchannia v osvithomu seredovyschi [Methods of organising personally oriented learning in the educational environment]. *Profesiina pedahohichna osvita : osobystisno oriientovanyi pidkhid – Professional teacher education : a personality-based approach* (pp. 346–360). Zhytomyr [in Ukrainian].

3. Bondarenko V.V., & Cherkashyna Zh.V., (2023). Realizatsiia osobystisno-orientovanoho pidkhodu u profesiinii pidhotovtsi inzheneriv-pedahohiv u tekhnichnykh ZVO [Implementation of a personality-oriented approach in the professional training of engineers-teachers in technical universities]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 65(1), 125–128 [in Ukrainian].

4. Bondarenko, N.V. Metody navchannia u konteksti problematyzatsii movnoi osvity [Teaching methods in the context of problematising language education]. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729893/1/BNV%202021%20%28anot%29.pdf> (data zvernennia: 19.12.2024) [in Ukrainian].

5. Borova, T.A., & Honchar, O.V. (2015). Osoblyvosti vzaiemodii vykladachiv ta studentiv u navchalnomu protsesi [Peculiarities of interaction between teachers and students in the educational process]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly – Pedagogy of higher and secondary schools*, 44, 176–181 [in Ukrainian].

6. Brahinets, V.P., & Podlasova, S.O., & Serhiienko, V.P. (2010). *Leksii z kursu zahalnoi fizyky. Mekhanika [Lectures on the course of general physics. Mechanics]*. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M.P.Drahomanova [in Ukrainian].

7. Vasylykovskiy, O.T. (2024). Mekhanizmy vzaiemodii orhaniv publichnoho upravlinnia z hromadskistiu [Mechanisms of interaction between public administration bodies and the public]. *PhD in philosophy*. Kharkiv [in Ukrainian].

8. Vnukova, O.M., & Petruk, N.P. Vplyv ta sposoby pedahohichnoi vzaiemodii na efektyvnist navchalno-vykhovnoho protsesu u VNZ [Influence and Methods of Pedagogical Interaction on the Effectiveness of the Educational Process in Higher Education]. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5054/1/20160428-29_TEZY_V3_P357.pdf (data zvernennia: 15.12.2024) [in Ukrainian].

9. Holub, V.M., & Holub, N.P. (2018). *Osnovy pryrodoznavstva [Fundamentals of natural science]*. Uman : VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].

10. Hrynova, M.V. (2015). Osobystisno orientovana tekhnolohiia navchannia ta vykhovannia [Personality-oriented technology for teaching and learning]. *Internet-metodrada yak instrument vidkrytoho efektyvnoho spivrobotnytstva z problem metodyky vykladannia u VNZI-II rivniv akredytatsii – Internet Methodological Council as a Tool for Open and Effective Cooperation on Teaching Methods in Higher Education Institutions of I-II Accreditation Levels*, 1–17 [in Ukrainian].

11. Hrudynin, B.O. (2014). Pedahohichna vzaiemodiia: vymohy v konteksti osobystisno oriientovanoi osvitnoi paradyhmy [Pedagogical interaction: requirements in the context of a personally oriented educational paradigm]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5(39), 245–255 [in Ukrainian].

12. Dubaseniuk, O. (2012). Tekhnolohichni zasady vprovadzhennia osobystisno oriientovanoho pidkhodu u profesiino-pedahohichnii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia [Technological bases of implementing a personality-oriented approach in the professional and pedagogical training of future teachers]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiia, teoriia, dosvid, problem – Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Specialist Training : Methodology, Theory, Experience, Problems*, 29, 55–59 [in Ukrainian].

13. Yepikhina, M.A. (2020). Defynitsiyni analiz poniattia «vzaiemodiia» u filosofskomu ta sotsiolohichnomu vymiri [Definitional analysis of the concept of ‘interaction’ in the philosophical and sociological dimensions]. *Teoriia ta metodyky navchannia ta vykhovannia – Theory and methods of teaching and upbringing*, 48, 53–63 [in Ukrainian].

14. Zhdanova-Nedilko, O. (2014). Vzaiemodiia yak kliuchove poniattia pedahohichnoho protsesu [Interaction as a key concept of the pedagogical process]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – The origins of pedagogical excellence*, 13, 127–133 [in Ukrainian].

15. Zolotukhina, N.V., & Dudnik, H.V. (2019). Navchalno-pedahohichna vzaiemodiia u profesiinii osviti [Educational and pedagogical interaction in vocational education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 67(2), 19–23 [in Ukrainian].

16. Karakatsanis, T.V. Suchasni metody problematyzatsii yak zasib rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Modern Methods of Problematisation as a Means of Developing the Creativity of Future Primary School Teachers]. URL : https://virtkafedra.ucoz.ua/e1_gurnal/pages/vyp161/karakatsanis_t.v..pdf (data zvernennia: 20.12.2024) [in Ukrainian].

17. Kozhushko, S. (2013). Vzaiemodiia yak filosofske y psykholohichne poniattia [Interaction as a philosophical and psychological concept]. *Osvita rehionu : politolohiia, psykholohiia, komunikatsiia – Education of the region : political science, psychology, communication*, 4, 261–267 [in Ukrainian].

18. Kozhushko, S.P. (2013). Profesiina vzaiemodiia ta yii kharakterystyky [Professional interaction and its characteristics]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of engineering and pedagogical education*, 38–39, 247–252 [in Ukrainian].

19. Kozubovska, I., & Rozlutska, H., & Savko, O. (2021). Vzaiemodiia shkoly i rodyny u vykhovanni molodshykh shkoliariv: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid [Interaction of school and family in the education of junior schoolchildren: domestic and foreign experience]. Uzhhorod : Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].

20. Kolomiets, N. (2018). Teoretychnyi analiz poniattia «vzaiemodiia» [Theoretical analysis of the concept of «interaction»]. *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of rural schools*, 58, 112–119 [in Ukrainian].

21. Liapunova, V. Vykorystannia dialohichnykh metodiv navchannia u pidhotovtsi maibutnikh vykhovateliv do formuvannia tolerantnosti ditei doshkilnoho viku [Using Dialogue Teaching Methods in Preparing Future Educators for the Formation of Tolerance in Preschool Children]. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7602/1/Lyapunova.pdf> (data zvernennia: 20.12.2024) [in Ukrainian].

22. Mazaikina, I.O. (2016). Osobystisno-orientovanyi pidkhid do navchannia u VNZ yak zaporuka implementatsii Zakonu «Pro vyshchu osvitu» [Personality-oriented approach to education in higher education as a key to the implementation of the Law «On Higher Education»]. *Implementatsiia zakonu Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» yak skladova akademichnoi avtonomii – Implementation of the Law of Ukraine «On Higher Education» as a component of academic autonomy*: Materials of the educational and methodological conference of the VNMU, (pp. 92–94). Vinnytsia : VNMU [in Ukrainian].

23. Molochenko, V.V. (2017). Formuvannia u maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi sfery hotovnosti do partnerskoi vzaiemodii u profesiinii diialnosti [Formation of future agricultural professionals' readiness for partnerships in professional activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsia [in Ukrainian].

24. Molchanova, A. Orhanizatsiini zasady pedahohichnoi vzaiemodii vykladacha profesiinoho navchalnoho zakladu z subiektamy osvitnoho seredovyscha [Organisational principles of pedagogical interaction of a teacher of a vocational educational institution with the subjects of the educational environment]. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90.pdf (data zvernennia: 24.11.2024) [in Ukrainian].

25. Onishchenko, T.Ie., & Riabokon, O.V., & Khelemendyk, A.B., & Saveliev, V.H., & Hlaktionov, A.H. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia u formuvanni profesiinykh kompetentnostei u studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [The use of interactive teaching methods in the formation of professional competences in higher education students]. URL : <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/18757/1/356-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-356-1-10-20230310.pdf> (data zvernennia: 20.12.2024) [in Ukrainian].

26. Podliesna, H.V., & Ilchenko, A.M. (2018). Shliakhy realizatsii osobystisno-orientovanoho pidkhodu do navchannia v protsesi formuvannia osobystosti zdobuvacha vyshchoi osvity [Ways of implementing a personality-oriented approach to learning in the process of forming the personality of a higher education student]. *Dyrektor shkoly, litsei, himnazii. Spetsialnyi tematychnyi vypusk «Vyshcha osvita Ukrainy v konteksti intehratsii do Yevropeiskoho osvitnoho prostoru» – Headmaster of a school, lyceum, gymnasium. Special thematic issue «Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Education Area»*, 6(2), (Vols. 1(79)), 389–400 [in Ukrainian].

27. Polishchuk, N.V. (2022). Osobystisno orientovanyi pidkhid u protsesi pidhotovky maibutnikh vchyteliv tekhnolohii: suchasnyi stan y osoblyvosti vprovadzhennia [Personality-oriented approach in the process of training future technology teachers: current state and features of implementation]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 47, 205–209 [in Ukrainian].

28. Pochuieva, O. (2021). Mekhanizmy orhanizatsii pedahohichnoi vzaiemodii zi studentamy zakladiv vyshchoi osvity [Mechanisms for organising pedagogical interaction with students of higher education institutions]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Ser.: Pedahohika – Adaptive management: theory and practice. Ser.: Pedagogy*, 11(21). URL : <file:///C:/Users/38098/Downloads/391-Article%20Text-810-1-10-20210915.pdf> (data zvernennia: 22.11.2024) [in Ukrainian].

29. Prybluda, L. (2020) Osobystisno-orientovane navchannia u VNZ yak zaporuka pidhotovky vysokoosvichenykh fakhivtsiv [Personality-oriented learning in higher education as a key to training highly educated specialists]. *Pedahohichni innovatsii v osvithnomu prostori suchasnoho zakladu vyshchoi osvity – Pedagogical innovations in the educational space of a modern higher education institution* : Materials of the jubilee All-Ukrainian (correspondence) scientific and practical conference dedicated to the 100th anniversary of the Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, (pp. 22–23). Kyiv [in Ukrainian].

30. Zlyvkova, V.L., & Lukomskoi, S.O. (2019). *Psykhohihiia pedahohichnoi vzaiemodii: intehratyvnyi pidkhid [Psychology of pedagogical interaction: an integrative approach]*. Kyiv [in Ukrainian].

31. Romankova, L. (2017). Pedahohichna vzaiemodiia v protsesi vykhovannia maibutnikh fakhivtsiv [Pedagogical interaction in the process of educating future specialists]. *Nova paradyhma – A new paradigm*, 131, 95–109 [in Ukrainian].

32. Romasheva, N.V. (2010). Osobystisno orientovana osvita v pidhotovtsi maibutnoho vchytelia inozemnoi movy [Personality-based education in the training of future foreign language teachers]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 56, 357–361 [in Ukrainian].

33. Rudenko, Yu. (2013). Rol osobystisno orientovanoho navchannia v protsesi formuvannia hotovnosti do osobystisnoho samovyznachennia maibutnoho sotsialnoho pedahoha [The role of personality-oriented learning in the process of forming readiness for personal self-determination of the future social pedagogue]. *Naukovi zapysky KDPU. Ser.: Pedahohichni nauky – Scientific notes of KSPU. Ser.: Pedagogical sciences*, 120, 286–293 [in Ukrainian].

34. Rusin, I. (2016). *Osnovy biolohii [Fundamentals of biology]*. Kyiv : FOP Afonin A.O. [in Ukrainian].

35. Shadova, V.V. Kharakterystyka pedahohichnoi vzaiemodii vykladacha ta studentiv [Characteristics of pedagogical interaction between teacher and students]. URL : file:///C:/Users/38098/Downloads/750-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1169-1-10-20200225.pdf (data zvernennia: 27.11.2024) [in Ukrainian].

36. Slobodian, H.M. (2018). Mistse ta rol pedahohiky spivrobotnytstva u navchalnomu protsesi [The place and role of collaborative pedagogy in the educational process]. *Aktualni problemy pedahohiky pochatkovoï shkoly v konteksti osvithnoi reform – Current issues of primary school pedagogy in the context of educational reform* : Collection of scientific works of the participants of the international scientific and practical conference, (pp. 15–18). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

37. Strilets-Babenko, O.V. (2022). Formuvannia hotovnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do mizhosobystisnoi vzaiemodii [Formation of future social pedagogues' readiness for interpersonal interaction]. *Naukovi zapysky. Ser.: Pedahohichni nauky – Scientific notes. Ser.: Pedagogical sciences*, 207, 319–323 [in Ukrainian].

38. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. URL : <https://tsum.wdbk.org/%D0%B2/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9> (data zvernennia: 27.11.2024) [in Ukrainian].

39. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. URL : <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%94%D1%96%D1%8F> (data zvernennia: 27.11.2024) [in Ukrainian].

40. Fedorova, N.V. (2014). Rivni humanistychnoi vzaiemodii studentiv z vykladachamy v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv [Levels of humanistic interaction between students and teachers in the process of professional training of future teachers]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, 65, 374–380 [in Ukrainian].

41. Fiialka, C.B., & Honcharuk, T.H. (2023). Osobystisno oriientovanyi pidkhid pid chas pidhotovky studentiv spetsializatsii «Vydavnycha sprava ta redahuvannia» [A personally oriented approach in the training of students majoring in «Publishing and Editing»]. *Obrii drukarstva – Horizons of publishing*, 1(13), 36–50 [in Ukrainian].

42. Chaiun, N.S., & Fenkanin, O.A. (2018). Osobistisno-oriientovani tekhnolohii navchannia ta spetsyfika yikh realizatsii i muzychnykh vyshchykh osvitynikh zakladakh [Personality-oriented learning technologies and specifics of their implementation in music higher education institutions]. *Vcheni zapysky Universytetu «Krok» – Scientific notes of the University «Krok»*, 49, 203–213[in Ukrainian].

43. Shyshkin, H.O. (2013). Osobystisne-oriientovane navchannia maibutnikh uchyteliv tekhnolohii [Personality-oriented training of future technology teachers]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P.Drahomanova – Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University*, 40, 292–297 [in Ukrainian].